

‘Moet
je hard
werken
op het
toneel,
dan
doe je
iets
fout’

INTERVIEW

Met Toneelgroep Amsterdam speelt **Gijs Scholten van Aschat** (60) het ene na het andere stuk. In december draait hij een film, in januari is hij in een tv-serie te zien. Volgend jaar neemt hij gas terug.

Ron Kosterman
Foto's Jacqueline de Haas

Gijs Scholten van Aschat was erbij toen zijn zoon Jeroen begin oktober een Gouden Kalf won. Dat was voor het beste scenario, van de film *De Libi*. Hij was trots, natuurlijk. Na de uitreiking vroeg hij zich met Jeroen en zijn andere zoon Reinout iets af. In 1998 en 2003 had hij die prijs zelf gewonnen voor rollen in de televisieserie *Oud Geld* en de film *Cloaca*. In 2012 was Reinout hem gevolgd als beste acteur voor zijn rol in de film *De Heineken Ontvoering*. 'We hadden geen idee of dat eerder was gebeurd: een vader of een moeder met twee kinderen met alle drie een Gouden Kalf.' Niet dus. 'Wel bijzonder, eigenlijk. En hartstikke leuk.'

Scholten van Aschat zit in wat je met een beetje fantasie zijn bedrijfskantine kunt noemen, café-restaurant Stanislavski in de Stadsschouwburg aan het Leidseplein. Die schouwburg is de thuishaven van Toneelgroep Amsterdam, het gezelschap waarvan de acteur inmiddels bijna tien jaar deel uitmaakt. Vanavond en de komende dagen speelt Scholten van Aschat in de voorstelling *De Thuis-*

komst, een bewerking van een toneelstuk van de Britse schrijver Harold Pinter.

Het tempo bij Toneelgroep Amsterdam ligt hoog. Na *De Thuiskomst* (medio oktober) speelt Scholten van Aschat in *Husbands and Wives* (eind oktober) om vervolgens naar Seoul, Zuid-Korea te vertrekken, waar het internationaal gelauwerde gezelschap met *Romeinse Tragedies* van Shakespeare op de planken staat.

Eenmaal terug speelt het opnieuw *De Thuiskomst*, waarna Scholten van Aschat, in december, de film *Zee van tijd* met zoon Reinout gaat draaien. In januari staat hij weer in twee stukken op het toneel, in maart speelt hij in Hongkong in nog een andere productie.

Bij Toneelgroep Amsterdam word je, zoals hij het noemt, 'opgesteld'. Scholten van Aschat is in vaste dienst. 'Per seizoen heb ik zo'n acht, negen voorstellingen in mijn repertoire. Die snelle afwisselingen vind ik wel prettig. Ik houd van tempo. Zo ga je nooit op de automatische piloot. De sleur van zestig keer achter elkaar hetzelfde stuk spelen heb je niet.

'Het houdt wel in dat je in één maand soms in drie of vier verschillende voorstellingen speelt. Dit weekend moet ik de teksten van twee stukken toch even inkijken. Vaak ken je de melodieën van zinnen nog, maar de precieze woorden niet meer. Net als bij een liedje. Al neuriënd kom je achter de tekst. Het stof moet eraf. Na twee, drie keer lezen weet ik het weer.

'Ik merk wel dat ik wat ouder word, ja. Ik moet er meer voor doen. Het ligt ook heel erg aan wat je hebt met een tekst. Uit je hoofd leren is niet het moeilijkste. Je moet verbinding krijgen met een tekst. Ik houd enorm van Pinter. *De Thuiskomst* wilde ik al jaren doen. Maar ik denk niet bij elk stuk dat ik aangeboden krijg: oh, te gek.

'Ik krijg ook steeds meer moeite met van die concepten. Dat je denkt: waar gaat dit over? Gaan we weer het wiel vinden? Dat is niet onlogisch. Ik heb veel gespeeld. Ik zal niet meteen zeggen: wat een ongeloflijk stom idee. Je bent al snel een oude zeur. Maar ik vraag me wel af of ik voorstellingen moet blijven doen waarin ik eigenlijk niet zoveel zin heb. Misschien moet ik wat vaker zeggen: stel

'Ik krijg steeds meer moeite met van die concepten'

Gijs Scholten van

Aschat (Doorn, 1959) is acteur en schrijver. Studeerde in 1983 af aan de Toneelacademie Maastricht. Speelde in tientallen voorstellingen, tv-series en films. In dienst bij Toneelgroep Amsterdam.

mij deze keer maar niet op.

'Laatst heb ik *Een man een man* geregisseerd, met Pierre Bokma en Kees Prins, een kleine, mooie voorstelling. Ik voel dat mijn behoefte groeit om dat soort dingen te doen. Of neem zo'n vertaling. Dat is overzichtelijk en heel plezierig.'

Scholten van Aschat vertaalde *Kreutzer vs Kreutzer*, een van origine Engelstalige voorstelling. Die is gebaseerd op de novelle *De Kreuzersonate* van Leo Tolstoj, waarin een door jaloezie verteerde man zijn echtgenote vermoordt, omdat hij haar ervan verdenkt een affaire te hebben met de violist met wie ze Beethovens *Kreutzer Sonate* speelt. Het stuk – een co-productie van strijkorkest Amsterdam Sinfonietta en muziektheatergroep Orkater, met de acteurs Anniek Pheifer en Stefan Rokebrand – is de komende weken in het land te zien.

Hij schreef toneelstukken en in 2012 kwam zijn novelle *Beretta Bobcat* uit, maar vertalen deed hij niet eerder. 'Mijn moeder was vertaalster, uit het Frans. Dat leek me altijd heel leuk. Ik heb het voordeel dat ik zelf op het toneel sta. Je moet de zinnen zo vertalen dat je ze makkelijk uitspreekt. Soms is dat een kwestie van een lettergreep meer of minder. Het is spreektaal, geen Shakespeare.'

In januari is Scholten van Aschat op televisie te zien in *Hoogvliegers*, een dramaserie over F16-piloten waarin hij de Commandant der Strijdkrachten speelt. Hij nam de serie het afgelopen jaar op tussen alle voorstellingen met Toneelgroep Amsterdam en andere bezigheden door. Volgend jaar neemt hij een aantal maanden onbetaald verlof op. 'Ik heb ruimte nodig. Schrijven smaakt naar meer. Dat wil ik uitzoeken. En ik heb wat plannen met mijn zoons die ik vorm wil geven.'

Nadat hij in 1983 afstudeerde aan de Toneelacademie

Maastricht, zat hij nooit zonder werk. 'In die tijd was het iets makkelijker dan nu. Er waren veel meer gesubsidieerde gezelschappen. Ik geloof dat er toen vierhonderd vaste banen waren. Nu zijn dat er dertig, veertig misschien. Bij Toneelgroep Amsterdam zijn het er twintig en bij Het Nationale Toneel heb je een aantal mensen, maar dan heb je het ongeveer gehad.

'Ik voel me gezegend, ja. Ik heb er wel altijd hard voor gewerkt. Ik ben les blijven nemen om me verder te ontwikkelen. Ook omdat ik vond dat een aantal zaken op de toneelschool onderbelicht bleven. Shakespeare spelen bijvoorbeeld, met die lange monologen. Wat doe je met je adem? Hoe creëer je spanning? Ik ben naar een docent in Parijs gegaan die les gaf in Shakespeare. Dat was in die tijd, waarin iedereen sociaal bewogen stukken aan het maken was, redelijk bijzonder.

'Na de toneelschool ging ik naar De Haagse Comedie. Dat werd gezien als ouwelullentoneel. Het was niet hip, maar ik wilde vooral leren. Ik won vrij snel, in mijn derde jaar, de Harlekino, de toneelprijs. Daarna kreeg ik echt grote rollen, ook bij Het Nationale Toneel. In de jaren negentig kwam televisie erbij. Eerst *Pleidooi*, later *Oud Geld*. Ik ben in die jaren ook bij Orkater begonnen. Toen kwam alles in een stroomversnelling.'

Scholten van Aschat groeide voor het grootste deel op in Tiel, in de Betuwe. Vader was filiaalmanager bij de Rotterdamse Bank. 'Mijn ouders waren beiden universitair geschoold. Ze lasen veel,

gingen naar toneel en muziek, mijn moeder speelde zelf piano. We waren niet rijk, maar hadden het goed. Mijn vader kwam uit een boerenfamilie.' Die familie had landerijen met huizen in het Brabantse Vught. 'Maar daar werd niet veel mee verdiend.'

Zijn jeugd in Tiel was onbekommerd. Hij speelde veel buiten, onder anderen met zijn oudere zus en broer. Op zolder stond een grote kist met verkleedspullen. Daar speelde hij toneel. Op school wilde het niet vlotten. Hij was twaalf toen zijn ouders hem psychologisch lieten testen.

'Ze maakten zich zorgen om me. In het rapport stond: hij zegt dat hij toneelspeeler wil worden, maar hij heeft geen idee wat dat inhoudt. Ik was ontzettend slordig, wat ADHD'erig misschien. Ik vond het moeilijk om me te concentreren. Ik had ook een heel slecht handschrift. Wat ik had opgeschreven, kon ik twee uur later niet meer lezen.'

Scholten van Aschat was vijftien toen het gezin vanwege een nieuwe post voor vader in het chique Oud-Zuid in Amsterdam belandde. 'Binnen een maand was ik mijn zachte g kwijt. Als ik hier wil overleven, dacht ik, dan moet ik me snel aanpassen. We woonden in een groot huis bij vrienden van mijn ouders. Die hadden een zoon van mijn leeftijd en hij werd meteen mijn buddy. Hij had een enorme vriendenkring, waarin ik geruisloos opging.'

Op het Hervormd Lyceum Zuid (HLZ) trof hij een economieleraar met een grote liefde voor toneel. 'Zijn partner was de acteur Ger Smit. Dat was Bor de Wolf uit *De Fabeltjeskrant*. Die leraar gaf ook toneelles. Twee, drie keer in de week repeteren, twee voorstellingen in het schooljaar, heel serieus, de zweep erover.

'Van het HLZ gingen in één jaar drie mensen naar de Toneelacademie Maasticht, een unicum. Toen ik zestien, zeventien was, ben ik figurant geworden bij de opera. Na mijn eindexamen was het een kwestie van auditie doen. Ik ben in de auto van mijn moeder naar het toelatingsexamen van de toneelschool in Amsterdam gereden. Ook om te provoceren, ja.'

Hij werd afgewezen. 'Uiteindelijk was ik daar blij om. Ik had daar niet gepast. Ik was recalcitrant, een corpsbal *to be*. Corduroybroek, Camel zonder filter rokend, met een hockeysjaal om en een grote bek. In Maastricht werd meer geke-

ken naar wat je kon en wat je deed. Ik viel daar op mijn plek. Ik heb wel mijn zegelring om gehouden. Alles goed en wel, maar ik wilde mezelf niet verloochenen.'

Een van de huizen in Vught is nog in het bezit van de familie. Scholten van Aschat zit er in het weekeinde vaak met zijn vrouw. 'Het is midden in de natuur, een uurtje van Amsterdam. Het is een enorm fijne plek. Mijn kinderen komen er ook veel met hun vrienden. Ik hak bomen om, ben met planten bezig. Je kunt daar heerlijk relativeren. Toneel? Onzin. Teksten leren? Ik ga reeën kijken.

'Ik vraag me weleens af: zou ik zonder toneel kunnen? Ik weet dat niet. Ik heb het niet lang genoeg geprobeerd om het te kunnen weten. Ik denk dat ik wel met

'Je moet constant uitleggen wat de waarde van kunst is. Dat is doodvermoeiend'

minder zou kunnen. 's Avonds spelen is wel fijn. Het geeft je dag structuur en het disciplineert je. Je leeft ergens naartoe. Je bouwt concentratie op. Eigenlijk zit je in een heel beschermde staat van zijn.

'De kunst van toneelspelen is dat je je zo goed voorbereidt dat je klaar bent op het moment dat je op moet. Op het toneel moet je ontspannen zijn. Moet je daar hard werken, dan heb je iets fout gedaan en kun je niet goed spelen. Dat zie je bij goede voetballers ook. Op het veld hebben ze gewoon plezier.'

Scholten van Aschat was de voorbije jaren zeer actief voor de Akademie van Kunsten. Tot september was hij de soms uiterst felle voorzitter. Het instituut werd nieuw leven ingeblazen na de bezuiniging van 200 miljoen euro op kunst en cultuur door het kabinet-Rutte I in 2011. De sector was woest. Ook omdat ze vond dat toenmalig staatssecretaris Halbe Zijlstra (VVD) de sector neerzette als een linkse hobbyclub die alsmaar de hand ophield bij de overheid.

De Akademie van Kunsten, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), komt op voor het belang van de kunsten in de samenleving en politiek. Ze houdt zich ook bezig met praktische zaken als salarissen, auteursrechten en kunstonderwijs.

'Ik vond dat leuk en belangrijk om te doen. Geen sector heeft zo veel moeten

inleveren als kunst en cultuur. De miljarden klotsen tegen de plinten, hoor ik nu, maar we krijgen er niks bij. Ik heb het goed, hoor, maar de remplaçant in het Concertgebouw bijvoorbeeld, verdient geen drol. Dat is schandalig.'

Meer dan de bezuiniging richtte de 'framing door Zijlstra' schade aan, aldus Scholten van Aschat. 'Kunst en cultuur moeten zich constant verantwoorden. Is het wel zo belangrijk? En waarom dan? Ik zeg niet dat we terug moeten naar al die gesubsidieerde gezelschappen. Er is minder publiek. Toen ik begon had je twee tv-netten en geen Netflix. Tijden veranderen. Maar wat me stoort, is dat het belang van

kunst en cultuur geen vanzelfsprekendheid meer is. Je moet het steeds bevechten.

'Neem Orkater. Ik heb erbij gezeten, nu zit mijn zoon erbij. Het is een prachtig gezelschap, waar we veel aan te danken

hebben. Het levert al veertig jaar veel talent af. Maar Orkater moet zich blijven verantwoorden. Bij die subsidieverdeling stoppen ze gezelschappen in hokjes. Wat is Orkater eigenlijk? Is het muziek, is het theater, valt het onder jonge makers? Het is alles, dus past het nergens in. De beste kunst, dat is het nou juist, past nergens in. Die is namelijk vernieuwend.

'Het belang van kunst in de samenleving wordt bepaald door een elite, in elk geval door een kleine groep. Vroeger zaten daar ook politici bij. Ze vonden kunst en cultuur belangrijk, gingen ervoor staan. De politieke partij maakte niet uit. Wim Kok kwam kijken, Hans van Mierlo, Frits Bolkestein komt nog steeds. Na afloop sprak je met elkaar.

'Ik heb onze huidige premier nooit bij een voorstelling gezien. Het lijkt me dat hij van kunst en cultuur houdt. Hij speelt piano. Maar ik denk dat zijn marketeer zegt: "Ga maar naar de Toppers, daar zitten je kiezers." Ik wil niet op Mark Rutte afgeven, want ik respecteer hem, maar hierin niet zo.

'Dat hele neoliberalisme wantrouw ik. Je moet als kunstenaar constant uitleggen wat de waarde van kunst is. Daar word je doodmoe van. Wat is de waarde van een mooi stukje Bach? Ja, geluk, een warm gevoel van binnen. Maar alles moet tegenwoordig meteen iets opleveren. Politici die het opnemen voor het experimentele, zijn er niet meer.'